

Posudek na bakalářskou práci

Dynamika individuálního a kolektivního v díle J.-J. Rousseaua

Vypracovala: Tereza Šerá

Autorka si stanovuje úctyhodný úkol: projít napříč dosti rozsáhlým rousseauovským korpusem a zpracovat ho se zřetelem k napětí a dynamice mezi dvěma pojmy, které v Rousseauově myšlení nepochybně patří k těm nejzákladnějším: mezi pojmy individuálního a kolektivního. S tímto cílem jsou v předložené práci přečteny všechny Rousseauovy významnější texty (snad kromě *Eseje o původu jazyků*) včetně málo čtených opusů typu *Emil* nebo *Nová Heloisa*. Začneme chválou: autorka zvládla úkol, se kterým jí v podstatě nikdo nemohl pomoci, protože Rousseauem se u nás skoro nikdo nezabývá. Co víc, učinila tak velmi kultivovaně – práce je napsaná dobře a srozumitelně, bez snahy o zbytečné teoretické efekty, autorka přesně ví, kam se může pustit a kam může dojít. Všimá si nejednotnosti Rousseauových koncepcí (srv. str. 34 – 35), přičemž vývoj, jímž Rousseauovo myšlení prošlo, nakonec interpretuje jako „zmírňování“ (str. 51). Takové hodnocení je sporné, ale obhajovatelné. Velice rozumně působí i výběr sekundární literatury, v němž dominuje už klasická kniha Jeana Starobinského, která má ostatně podobnou ambici (pochopitelně ve větším rozsahu) jako sama tato bakalářská práce.

V následujícím upozorním na pár konkrétních i obecných bodů, které už mi připadají méně přesvědčivé.

- 1) Trochu problematické a mírně romantizující pojetí postavení Rousseaua mezi ostatními osvícenci. Neustále se zdůrazňuje, že Rousseau „sdílel základní paradigmaty doby, ale na celou problematiku nahlížel poněkud jiným způsobem“ (str. 7), že se vymykal „povrchnosti doby“ (str. 8), že „se věnoval věcem, které Filozofové (kteří?) pokládali za zastaralé a nedůležité“ (str. 10), že se nakonec – se zmírňováním svých názorů – začal „přibližovat ostatním osvícencům“ (str. 51 atd. atd.). Problém je, že téměř žádní osvícenci nejsou konkrétně zmíněni, stejně jako nejsou rozebrána ona „základní paradigmaty“. Brát tak nejednoznačnou dobu, jakou bylo osmnácté století, takto hákem, mi připadá nespravedlivé (a troufal bych si tvrdit, že třeba takový Diderot je ohledně jistých otázek mnohem, ale mnohem radikálnější než Rousseau, že takový Condillac nebo La Mettrie rozhodně nebyli „povrchní“ filozofové atd.). Někdy to vede k tomu, že autorka smete ze stolu prostě všechno, co se Rousseauovi – a mnohdy z dost pochybných důvodů – nějak nelíbilo: například „salónní filozofování“, zmiňované na str. 8, bylo velmi složitou kulturou, ze které vzešla díla stejně pozoruhodná jako díla Rousseauova; to, že se tam Rousseau necítil dobře, je už jiná věc.
- 2) Velmi oceňuji autorčino osobní nasazení, s jakým „svého“ filozofa brání. Někdy to ovšem vede k zahlazování problematických aspektů jeho myšlení. Například Rousseauova dosti zjevná (a i v kontextu své doby velmi konzervativní) misogynie je na str. 25 zahrána tak trochu do outu s poněkud mlhavým tvrzením, že Rousseau „byl jedním z prvních, kteří dodali roli ženy samostatnou hodnotu (...)“, tím spíše, že ona samostatná hodnota je založena na reprodukci starodávného stereotypu (ženská citovost/mužská rozumovost). Hned o stranu dál se tvrdí, že *Vyznání* jsou unikátním dílem a že si to uvědomoval sám autor, načež je citováno známé megalomanské prohlášení z úvodu tohoto spisu. Problém je, že *Vyznání* asi považujeme za unikátní z jiného důvodu než sám Rousseau: ten si myslel, že doslova a do písmene vyjádří touto knihou sebe sama, zatímco s dvousetletým odstupem už něčemu takovému bude málokdo věřit (a nakonec tomu přestal věřit i sám Rousseau; k autobiografickým spisům má zajímavé postřehy právě Starobinski).
- 3) Trochu váhám ohledně žánru celé práce. Protože Tereza Šerá se spíš pokusila o psychobiografii à la Starobinski spíš než o striktně filozofickou četbu (což je jistě legitimní), potom by ovšem člověk čekal trochu složitější pojetí vztahu mezi životem a dílem než to, které se objevuje ve výročí typu „zkušenosti krušného mládí (...) v něm zasely odpor vůči nerovnosti“ (8), „Rousseauovo myšlení vycházelo z jeho srdce, o svých myšlenkách byl vždy hluboce přesvědčen“ (str. 51; v tom zase nebyl taková výjimka, řekl bych; výjimečný

byl v tom, co s tím udělal), „rozuměl nespokojenosti lidu, protože z něj sám pocházel“ (str. 53) atp. Co my víme o tom, jak se Rousseauův život promítl do jeho díla? Víme o tom právě jen to, co nám o tom sám řekl (a Starobinski je mimochodem v těchto věcech oprávněně velmi opatrný).

- 4) Kvůli širokému záběru své práce autorka tak trochu přeskakuje věci, které jsou u Rousseaua opravdu „unikátní“ a u nichž stojí za to se pozastavit a důkladněji je rozebrat, například to, že přirozený stav je určitou formou sebepoznání (str. 16), že tento stav nemá reálnou historickou existenci atd. Trochu rychlá četba textů (práce je občas spíše souborem citací „poslepovaných“ spojovacími větami) potom vede jistě ne k zásadním, ale přece jen chybám. Na str. 22 je třeba zcela špatně vyložena jedna poznámka z druhé *Rozpravy*: zmínka o vlčím dítěti z Hesse (na níž mimochodem není nic „bizarního“, je to první doložený případ z celé řady dalších, a právě v osvěcenské době se s nimi v teoretických textech operovalo zvláště často) vůbec není dokladem nějakého „primitivního stavu“, ale negativním příkladem osvětlujícím to, co přirozený stav právě není (stačí si dotyčnou poznámku pořádně přečíst a podívat se, k jakému místu v textu se váže).
- 5) Obecněji řečeno bych asi trochu mírnil celkový tón, který je práci trochu na škodu: skoro to vypadá, že chudák Rousseau byl jediný upřímný člověk v prolhaném století, jediný gigant mezi naprostými nulami, který všechno domyslel dál a lépe než ostatní. To říkám proto, že mám pro Rousseau – podle všeho stejně jako sama autorka – velkou slabost, ale patos zpravidla vyvolává opačný účinek než je ten, který vyvolávat má, a kromě toho se v něm ztratí zajímavé postřehy, kterých v této práci není málo. Na druhou stranu ale nechci zlehčovat fakt, že autorka si něco myslí a neváhá nám to bez nějakého lavírování říct: to, že práce není akademické cvičení typu „na jednu stranu je to tak, na druhou stranu zase jinak“, je jednoznačně její předností.
- 6) Kromě toho se mi zdá (ale to je čistě námět pro diskusi), že Rousseauova tolikrát deklarovaná upřímnost musí být brána tak trochu s rezervou. Jistě, Rousseau soustavně odmítá kupříkladu salonní *esprit*, ale není to z jeho strany, moderně řečeno, také určitá diskursivní strategie?

Celkově nicméně práci pokládám za originální, dobře zpracovanou a jednoznačně obhajitelnou. Jestliže jsem k ní napsal tolik námitek, pak jenom proto, že stojí za to ji číst. Situoval bych ji mezi jedničku a dvojku, asi s mírným příklonem ke dvojce.

Praha, 30.5. 2010

Josef Fulka